

חינוך לחיים

פרשת בלק

הנה כאשר פותח בלעם את פיו, כדי שישים הקב"ה בו חכה ורסן להכריחו בעל כרחו, לברך את ישראל, הוא אומר "מה אקב לא קבה א-ל ומה אזעם לא זעם ה'".

על פסוק זה מביא רש"י בשם מדרש תנחומא: כשהיו ראויים להתקלל לא נתקללו. כשהזכיר אביהם את עוונם... לא קילל אלא אפם שנאמר "ארור אפם" וכך ממשיך רש"י הק' בדוגמאות נוספות להוכיח שכלל ישראל אינם נמנים על 'קבוצת הקללה', שהרי בפנימיותם - טובים הם!

וזאת בניגוד מוחלט לבלעם הרשע עצמו, שהקב"ה מצוה עליו "... לא תאר את העם". ואילו בלעם עונה להקב"ה: אם כן אברכם, אומר לו הקב"ה: אינם צריכים לברכתך - "כי ברוך הוא". משל, אומרים לצרעה (לדבורה) לא מדובשיך ולא מעוקציך ובכן מהו הדמיון בין בלעם לדבורה? אלא מבאר האדמו"ר רבי מנחם מנדל מווישווא זי"ע בספרו 'שארית מנחם': טבעה של הדבורה הוא, שכאשר היא נותנת דבש, אין זה מגוף הדבורה אלא מצוף שהיא מוצצת מהפרחים שלאחר מכן היא פולטת את הדבש בכוורת, ואילו העוקץ המכאיב והארס ש'מזריק', הם מגופה של הדבורה עצמה. כן בלעם, הברכות אמנם עוברות דרכו, אך אינם ממש ממנו, כפי שאנו מוצאים בהמשך הפרשה. ואילו הקללות, העצות הרעות הרי הן ממש חלק בלתי נפרד ממציות המושחתות.

ולפי דרכנו נלמד: בלעם הרשע - עומד 'זה כנגד זה' מול הקדושה, כדרך שאנו מוצאים בלשון המשנה באבות: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע...", וכן הוא נחשב לנביא אומות העולם לעומת משה רבינו שלא קם כמוהו, בישראל דווקא, כדמצינו בדברי חז"ל בכמה מקומות.

ועליו, על בלעם הרשע, סמל הסטרא אחרא ושנאת ישראל, אנו לומדים שברכותיו, ומעשיו הטובים הם רק כנספח אליו, וכתוספת חיצונית לאישיותו המקורית, המסוכנת והשלילית, אך לעומתם הקללות והשחיתות הן הן עצם הווייתו של אותו רשע.

על אחת כמה וכמה, מידה טובה מרובה, אצל הנפש היהודית הסיפור הוא הפוך. כלומר, אף אם נמצא פגם כלשהו בהתנהגותו של יהודי, אל לנו להסיק מכך שמדובר באדם שהוא חלילה רקוב במהותו, אדרבה, בנשמה טהורה עסקינן, ב'חלק אלוך ממעל', נצר לאבות העולם אברהם יצחק ויעקב. בדיוק כבמשל של אותה מרגלית יקרה, שמתוך ששהתה בבז' הסמיך זמן רב, התעממה זוהרה, זאת המנצנצת כלפי חוץ, ואכן לפי שעה לא נמנע מאיתנו לצפות בהנאה על ה'אור-יקרות' האמור להקרין ממנה, אך ידוע נדע כי אליבא דאמת ב'עצמיותה' של האבן היקרה, זיווה בזהק עד מאוד.

זאת ועוד, גם במידה ונפגשים חלילה במצבים של הטחת דברים קשים וחוצפה מצד הצעיר, נשאל את עצמנו אולי הוא פועל כעת על-פי ה'אבחנה' הנפשית המובאת בלשונו של רבינו לוי בן גרשון בספרו 'תועליות הרלב"ג' בפרשת חוקת, וההוראה המגיעה אלינו בעקבותיה, ואלה הם דבריו:

"אין ראוי לגנות האדם מאוד במה שיטיח דברים שלא כהוגן בעת הצער והחיסרון וההיזק, הלא תראה כי ישראל כשהיו בצער גדול מהצמא והיו יראין שימותו מחוזק הצמא, הטיחו דברים קשים כנגד משה ולא מצינו שנענשו על זה..."

תיבות אלו - ראויים להיחרט באותיות של זהב מול עינינו, וביחוד ישמשו חומר למחשבה אצל הזוכים והעוסקים בעבודת החינוך, הם המופקדים על פרחי הצאן. נשים לב, פן ואולי אנו עדים עתה למצב שכאב פנימי מבצבץ ומתפרץ החוצה, שמא מכאוב המונע מתחושות של 'צער', 'חיסרון', 'היזק' שעובר על הצעיר דגן, או ממה שחווה בעבר מצא לו את דרכו החוצה בצורה חסרת רסן וגבול.

ובכלל 'מי חכם ויבן' מה מסתתר מאחורי התנהגות או נטייה שלילית כלשהי?

והנה אפשרויות שונות יכולות להיות הגורמות לכך, ולדוגמא:

- ההשפעה של החברה רבה היא, יתכן ו'נדבק' מחברה בעייתית ובלי משים נגרר אחריה, כעין הדבר האמור בשירי דוד: ויתערבו בגוים וילמדום מעשיהם, וכך גם בדברי הנשר הגדול ב'משנה תורה': דרך ברייתו (טבעו) של אדם להיות נמשך בדעותיו במידותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו

- יש ויצרו גדול מאוד בעניין מסוים זה, ולכן קשה לו עד מאוד להתגבר עליו. ולנו, האם יש את היכולת לרדת לסוף דעתו, ולהבין את הסיטואציה שבה הוא נתון? בוודאי שלא!

- אין זה מן הנמנע, שעוברים עליו יסורי נפש גדולים, והם הגורמים לו לחרוג מן הדרך הישרה באופנים שונים, וכפי שראינו בדברי הרלב"ג הנזכרים לעיל.

ולסיכום: זכור נזכור, כי כל יהודי הוא 'בעצם' אור צרוף ומזוקק של קדושה. בתוככי כל בר ישראל שוכנת נשמה אשר טהורה היא, השי"ת בראה, הוא יצרה הוא נפחה בו והוא גם משמר אותה בקרבנו, ואין בעולם שום חושך ואפילה, ושום מחיצה וקליפה המסוגלים לכבות את הנקודה היהודית השורה בתוך פנימיותו של כל יהודי ויהודי. ואילו ההתנהגות בפועל - זאת שנגלה לעינינו, הרי היא דבר חיצוני, שאיננו שייך בכלל אל הנפש הטהורה שעומדת מולנו

כדברי אמן החינוך בעל חובת התלמידים 'אין מדה וטבע רע בהחלט בילד ישראל הורנו קדושי ישראל הבע"ש ותלמידיו אחריו זצ"ל, רק שצריכים לדעת איך לשמש בהם ולגדלם.

ואת הנערים אשר לפניהם יראו לנשמות גדולות אשר עודן באבן, ועליהם להצמיחן ולהפריחן. גן הוא בגן ד' לעבדה ולשמרה, ואף אם יראה בהם נערים אשר לפי הכרתו מרי נפש הם ומדות רעות להם, ידע שזה טבע של גרעיני הנשמות ובוסר המלאכים, מרים הם בחינתם ומלאים עסיס בגדלותם.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת בלק

‘ואם תאמר מפני מה השרה הקב"ה את שכירתו על עכו"ם רשע? כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות לומר אילו היו לנו נביאים חזרנו למוטב, העמיד להם נביאים והם פרצו גדר עולם' (רש"י)

ונשאלת השאלה אם באמת יש להם פתחון פה לטעון שאילו היה להם נביאים היו חוזרים למוטב, אז מה התשובה בזה שהעמידו להם את בלעם, הרי הוא היה איש רע ובעל מידות רעות, אם כן העמדת נביא מושחת במידות ופורץ גדרי עולם רק מחזקת את פתחון הפה שלהם??

אלא יש כאן יסוד חשוב, כוונת חז"ל דבריהם היתה לגלות לנו את טעות הגויים בהשקפתם על כח החכמה האנושית, ואי הבנתם במהות התורה וסגולותיה. אומות העולם לא הכירו מעולם בכח המיוחד של התורה והמצוות להשפיע על נפש האדם, לשפר את מידותיו ולעדן את לבו ונשמתו. הם ראו בתורה ספר חוקים הכופה את האזרח להתנהג על פיו. לדעתם הדרך היחידה לבוא לידי שלמות הנפש ושיפור המידות, היא רק על ידי לימוד חכמות ורכישת השכלה. סוברים הם שאם אומה מסויימת נמצאת בשפל המדרגה הרוחנית, נובע הדבר אך ורק מהעדר חכמים גדולים שישמשו מורי דרך לעם.

הקב"ה צופה כל הדורות מראש ידע כי לעתיד לבוא יודו כל העמים בעליונותו הרוחנית של עם ישראל, הם יבינו שהוא נתייחד בהיותו 'ממלכת כהנים וגוי קדוש', אך את הסיבה ליחוד זה לא יתלו בסגולתה המופלאה של התורה, כי אם בזה שנתנו להם אנשים חכמים ונביאים שהאצילו עליהם מגודל רוחם והדריכו אותם בדרך הישרה. וממילא יהא להם פתחון פה 'אתה רחקתנו'. לפיכך נתן להם הקב"ה חכם ונביא כמשה רבינו- את בלעם. ובאמת בתחילת ברייתם היו שניהם שווים בטבעם ובמדרגתם הרוחנית, כפי שאומרים חז"ל 'ולא קם נביא בישראל כמשה – אבל באומות העולם קם ומיהו – בלעם'.

אבל ברבות הימים נפרדו דרכם והפער בין מדרגותיהם הלך וגדל. משה עלה ונתעלה עד שהקב"ה מציד עליו 'בכל ביתי נאמן הוא' ועל שלמות מידותיו 'והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה', אך בו בזמן שרבן של ישראל עלה ממדרגה למדרגה, היה רבן של אומות העולם יורד ושוקע בתהום התאוה והחמדה, הגאווה והכבוד, עד שירד לשפל המדרגה הרוחנית ונעשה בלעם הרשע.

ולמה??? כי משה נתגדל על תורת ה' המחייבת את האדם בכל מיני סייגים, חובות וגדרים. תורה זו אינה אידיאה סתמית גרידא, כי אם דרך לעבודה מעשית, סולם של עליות המעדן את נפש האדם ומעלה אותה עד לדרגת 'איש אלוקים'. אדם כזה מקדש את כל תחומי החיים בעולם הזה ואינו להוט כלל אחרי תאוות העולם ותענוגיו.

בלעם התגדל ונתחנך על פי החכמה והשכליות האנושיות, בלי תורה!! לכן סופו שנעשה רשע בעל מידות רעות, כי אין לחכמה שום השפעה על יצרו הרע ואינה מקנה לו את הכח להתגבר על יצרו ולהמנע מלעשות כל מה שלבו חפץ. כפי שידוע הסיפור על אותו פילוסוף ידוע מאומות העולם שנכשל במעשה זימה, כאשר נשאל היתכן שאדם כמוהו ילכד במצודת התאוה הרעה, השיב ואמר: בשעה שעשיתי לא הייתי חכם פילוסוף'

כוחות האדם ויצריו הינם בלתי מרוסנים מטבעם, ורק התורה מדריכה את האדם ומחנכתו למשול ברוחו ולכבוש את יצרו. זאת ביקש הקב"ה להראות לאומות העולם. להוכיח להם עד כמה גדולה היא טעותם. ולהשתיק פתחון פה שלהם. נתן להם הזדמנות להתבונן בסופו של חכם שנתגדל על ברכי החכמה והשכל, לאמור: ראו כמה הוא יורד פלאים ושוקע בתהומות הרשע. אם אין בו תורה – אין חוכמתו ושכלו מסוגלים לרסן את יצריו, אדרבה, התאוה סוחפת את השכל כדי לסייע ולשרת אותה.

רק מי שנתחנך על פי התורה יודע שאין לסמוך על עצמו ועל מעלתו. אדרבה היצר מתחדש ומתגבר בכל יום ואורב לאדם בכל צעד. זוהי מלחמה מתמדת ואיש אינו מחוסן נגדה, רק התורה יכולה להשפיע על התפתחות נפש האדם והטבת מידותיו. אמיתות דרך זו חוזרת ומתאשרת בכל דור ודור, לרבות בדורנו אנו!!!

וכבר אמרו חז"ל 'אמר לך אדם חכמה בגויים תאמין, תורה בגויים אל תאמין'

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com